

Edmond Schoorel en Ruth Keller

Zichtlijnen

Voor opvoeding en ouderschap

Van Edmond Schoorel zijn ook verschenen bij Uitgeverij Christoffor:

De eerste zeven jaar – Kinderfysiologie, ISBN 978 90 6238 559 1

Het morele dilemma van de opvoeding, ISBN 978 90 6038 896 9

Warmte. Het belang van warmte voor het opgroeiende kind, ISBN 978 90 6038 714 6

Beeldschermbeelden. Opvoeden in het digitale tijdperk, ISBN 978 90 6038 720 7

Slaappatronen. De ontwikkeling van gezonde slaap bij kinderen en

wat je kunt doen als het niet vanzelf gaat, ISBN 978 90 6038 886 2

Schoorel, Edmond Keller, Ruth

Zichtlijnen voor opvoeding en ouderschap / Edmond Schoorel en Ruth Keller

– Zeist: Christoffor

1e druk 2021

ISBN 978 90 6038 944 7

NUR 854

Trefw.: opvoeding

Omslagontwerp: Riesenkind

Redactie: Marcella Rijntjes

Tekeningen: Cees Heuvel van QuickCartoon

Opmaak en foto's: Ontwerpgroep Låle

© Edmond Schoorel / Uitgeverij Christoffor, Postbus 234, 3700 AE Zeist 2015

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publisher.

Inhoud

HOOFDSTUK I – Ouderschap 12

Waarom hebben WIJ een kind?

HOOFDSTUK II – Bijzondere kinderen 34

Waarom hebben wij DIT kind?

HOOFDSTUK III – Zicht op opvoeding 66

Achtergrond

HOOFDSTUK IV – Bijzondere situaties 86

Het belang van samenhang

HOOFDSTUK V – Eigentijdse opvoedingsvragen 112

Veiligheid, vertrouwen en verbinding

Nawoord 152

Literatuur Zichtlijnen 154

Voorwoord

Beste lezer,

Ieder kind brengt zijn ouders iets wat die zelf nooit gevonden zouden hebben. Door je kind word je ouders. Henry Moore heeft dat in een beeld (*zie de pagina hiernaast*) prachtig weergegeven. Vanuit dit beeld gezien zijn alle ouders koning en koningin, en zijn alle kinderen prinsen en prinsessen. Het kind verheft zijn ouders tot koninklijke waardigheid. En zo is het ook. Ouders worden boven zichzelf uitgetild, ze boren onvermoede bronnen bij zichzelf aan en ontwikkelen vaardigheden die ze niet van zichzelf kenden.

We realiseren ons terdege dat we met dit boek iets toevoegen aan een meterslange rij boeken over opvoeden. Waarom we het toch geschreven hebben is vooral omdat we al jaren van plan waren een soort ABC van de opvoeding te schrijven. Voor onze 'eigen' ouders, die in het Kindertherapeuticum komen. Toen de tijd kwam om echt te gaan schrijven bleek een ABC niet meer passend te zijn. De A van aandacht, de B van begrip, de C van compassie, de D van duidelijkheid, de E van eerlijkheid, de F van fantasie, de G van gelijkwaardigheid en grenzen, de H van huiswerk of toch liever humor, de I van interesse, de R van rust en regelmaat, de V van voorspelbaarheid, de W van waarnemen en de Z van zorg. Opvoeden via een 'kookboek' is onmogelijk. Dus is het geen handleiding geworden, maar meer een reisgids.

In een tuin of een park zijn zichtlijnen nodig om overzicht over de tuin of het park te hebben en om de weg niet kwijt te raken. Dat is op het gebied van de opvoeding net zo. We willen geen richtlijnen geven, want ieders situatie, ieder kind is zo verschillend van alle andere, dat richtlijnen niet meer passend zijn. We proberen ouders gezichtspunten aan te reiken vanwaaruit ze naar hun ouderschap en hun opvoeding kunnen kijken. Daarom hebben we het boek *Zichtlijnen voor opvoeding en ouderschap* genoemd.

Het boek dat nu voor je ligt is regelrecht uit de spreekkamer geschreven. Het is een heel praktisch boek geworden, vol met voorbeelden en concrete adviezen. Deze adviezen worden afgewisseld met beschouwende teksten, die de achtergrond vormen vanwaaruit we de adviezen en zichtlijnen geformuleerd hebben. Onze denk- en werkwijze is nauw verbonden met de antroposofie. We vatten dat zo op dat antroposofie moet vertegenwoordigen wat algemeen menselijk is, wat voor alle mensen geldt.

We hopen vurig dat dit boek ouders aanspreekt in hoofd, hart en handen. Dat ze de beschrijvingen van de uitgangspunten en eigentijdse opvoedingsperikelen herkenbaar en begrijpelijk vinden. Dat de voorbeelden je als ouder bemoedigen en inspireren om met een glimlach naar je strevingen, gelukkingen en mislukkingen te gaan kijken. En dat je op ideeën komt hoe je de opvoeding nog eens een draai kunt geven, wanneer je denkt dat deze vastloopt.

Moderne ouders zijn bereid om naar zichzelf te kijken en zich vragen te stellen over hun eigen opvoedingsgedrag. Hoe komt het nou, dat ik telkens in hetzelfde patroon verval? Dan ontstaat de mogelijkheid dat je jezelf een slechte opvoeder of een slechte ouder gaat vinden. Dit leer ik nooit! De oplossing die we voorstaan is tweërlei. Enerzijds is inzicht nodig in de wetmatigheden van de (zelf)opvoeding en anderzijds veel mildheid en humor om het uit te houden met jezelf. Dat is de drieslag: reflectie, inzicht, humor, die we in dit boek proberen aan te bieden.

Het boek is zo geschreven dat ook professionals, leerkrachten, therapeuten en ouderbegeleiders, zicht krijgen op hoe wij tegen opvoeden en ouderschap aankijken. Het brengt de achtergronden zo, dat duidelijk wordt welke belangrijke taak ouders vervullen. Die taak stelt ouders vaak voor uitdagingen. Ouders moeten meegroeien met de ontwikkeling van hun kind gedurende de achtereenvolgende levensfasen. Het kan professionals ons inziens helpen te begrijpen waar ouders mee worstelen, om hier met mildheid naar te kijken en om, waar nodig, de helpende hand te reiken.

Ruth Keller, pedagoog en psycholoog, is al meer dan dertig jaar verbonden aan het Kindertherapeuticum en de bron daarvan in de kinderafdeling van de Willem Zeylmans van Emmichoven Kliniek.

Als kinderarts mocht Edmond Schoorel al die jaren haar onvermoeibare arbeid meemaken om ouders te ondersteunen in de soms lastige taak van het opvoeden. Het leek ons aan de tijd om onze ervaringen op schrift te stellen.

*Edmond Schoorel,
kinderarts*

*Ruth Keller,
pedagoog en psycholoog*

Leeswijzer

Het boek is zo opgebouwd dat de hoofdstukken het gemakkelijkst achter elkaar aan gelezen kunnen worden. Maar elk hoofdstuk is uiteraard ook apart te lezen.

In **Hoofdstuk I** beginnen we met ouders die net ouder zijn geworden. Bij ieder kind dat in je gezin geboren wordt, word je een ander mens, een andere ouder. Soms moet een kind aan een verwachting van een van zijn ouders voldoen. Als die zich daar niet van bewust is, kan dat een belemmering vormen voor de ontwikkeling van het kind.

In **Hoofdstuk II** beschrijven we eenzijdigheden waar kinderen mee geboren kunnen worden en waar je als ouders mee te maken krijgt. Wat vraagt een kind met een handicap of een eenzijdigheid van jou als ouder?

In **Hoofdstuk III**, het midden van het boek gaan we in op de drie levensfasen waar je als ouders mee te maken krijgt. Het zijn de jaren tot de tandenwisseling, tot de puberteit en tot de volwassenheid. Elke fase vraagt iets heel nieuws van je, je moet eigenlijk jezelf als ouder steeds opnieuw uitvinden.

In **Hoofdstuk IV** bespreken we de bijzondere situaties, waar je als ouder mee te maken kunt krijgen. Als je kind iets traumatisch heeft meegemaakt, als jullie als ouders uit elkaar gaan, als je in je eentje opvoedt en als je één kind opvoedt, stelt dat bijzondere eisen aan jou en aan je opvoeding.

In **Hoofdstuk V**, het laatste hoofdstuk, stellen we de problemen die we in de afgelopen jaren zijn tegengekomen aan je voor. Goede kans dat er iets bij zit wat je herkent. We brengen er een ordening in aan. Brengt een ontwikkelingsvraag iets in beeld wat naar buiten gericht is of juist naar binnen gericht? Of betreft de vraag het midden-gebied tussen die twee?

Niet alle thema's die in de jeugd-ggz aan de orde komen bespreken we. Dat heeft ermee te maken dat we onze eigen ervaringen beschrijven. Met ernstige verslavingsproblematiek bijvoorbeeld zijn we niet zo vertrouwd dat we er vanuit de spreekkamer over kunnen schrijven.

Als je suggesties hebt voor verbeteringen in een eventuele tweede druk van dit boek zijn we je erg dankbaar. Via de uitgever komen die bij ons.

Zeist, zomer 2021

Hoofdstuk I Ouderschap

Waarom hebben WIJ een kind?

Op een goed moment heb je een partner en op een goed moment heb je een kind. Hoe jij en je partner bij elkaar zijn gekomen en hoe het kind gekomen is, is een ander verhaal. Wij beginnen bij het moment dat je als partners ouders wordt. Vanaf de zwangerschap komt je leven in een ander perspectief te staan. Zijn we er klaar voor? Wat moeten we in huis halen? Komt er een kinderkamer? Kunnen we nog samen uit? Nog een keer samen op vakantie? Hoe ga ik om met de maanden die ik in mijn opleiding of baan ga missen? Moeten we niet al eens samen praten over het leven als gezin? Wie vragen we om op te passen? Of komt er geen oppas? Wil ik borstvoeding geven, is dat te combineren met mijn opleiding of baan? Ga ik minder werken of jij of wij allebei? Welke wieg gaat het worden of slaapt de baby voorlopig bij ons in bed? Welke kleertjes krijgt het kind aan? Wol, zijde, katoen, kunststof, nieuwe of tweedehandse? Naar welk consultatiebureau zullen we gaan, of hebben we daar geen keuze in? Gaan we eigenlijk inenten? Moeten we daar eens over nadenken?

Het is heel fijn als je toegekomen bent aan het bespreken van al deze vragen. Maar als het eenmaal zover is, als de baby geboren is, zal blijken dat je andere vragen hebt dan die je verwachtte. En dat je andere antwoorden hebt dan die je tevoren had bedacht.

Vanaf de geboorte is er geen ontkomen meer aan: je bent een ouder geworden. Je leven zal nooit meer zijn zoals vroeger. Beslissingen om samen uit eten te gaan, vakantie te nemen, te stappen of uit te slapen worden nu mede bepaald door de zuigeling. Of waarschijnlijk: voornamelijk bepaald door de zuigeling. Dat betekent dat je heel wat van je vrijheid inlevert. Natuurlijk doe je dat met alle liefde, maar toch. Er mag wel wat tegenover staan, tegenover deze vrijheidsbeperking! Toch?

In de eerste plaats is er de onverbreekbare, vanzelfsprekende band, die de moeder met haar kind heeft. Jouw lot heeft zich verbonden met het lot van een ander mens: je kind. Dat kan niet ongedaan gemaakt worden, nooit. Voor de vader ligt het net even anders.

Die krijgt de lotsverbinding iets minder cadeau, hij moet er wat voor doen. Als hij dat doet geldt voor hem hetzelfde als voor de moeder. Die vanzelfsprekende lotsverbondenheid kun je ook liefde noemen. Liefde in de betekenis van onvoorwaardelijk voor elkaar instaan. In dat licht bezien is de vrijheidsbeperking die het ouderschap met zich meebrengt een betrekkelijk onbetekenende schaduw die de komst van het kind werpt.

Soms blijken er andere overwegingen mee te spelen, die een tegenwicht moeten geven tegen de vrijheidsbeperking. We noemen ze hier omdat ze je afhankelijk maken van je kind en daardoor storend zijn in de opvoeding.

Wat kan er nog meer tegenover de vrijheidsbeperking staan?

'IK HEB EEN KIND EN DAAR BEN IK TROTS OP'

Trots is een voordeel, dat ook een nadeel kan blijken te zijn.

Er zijn duizenden redenen om trots te zijn op je kind. We noemen er een paar.

Dit kind schenkt mij mijn moederschap/vaderschap. Zonder dit kind was ik niet de moeder/vader van dit kind. Door ouder van een kind te worden word ik lid van het papa-en-mamagilde. Ik krijg als vanzelf respect en bewondering als ik met mijn baby ergens kom. Ik krijg als vanzelf het vooruitzicht op gesprekken met andere papa's en mama's op het CB en later bij de poort van de school.

Ik krijg als vanzelf de onvoorwaardelijke afhankelijkheid en liefde, de knuffels en dankbaarheid van dit kind, mijn kind. Het kind op wie ik trots ben.

Sommige kinderen zijn mooi om te zien, dat kan een reden zijn om trots te zijn. Andere kinderen zijn niet zozeer mooi, maar vertederend of verrassend. Kinderen zijn bijdehand, hebben mooie uitspraken, leuke taalvondsten, zijn motorisch vlot, geestig, humoristisch, eigenwijs, stout. Allemaal redenen om trots te zijn op je kind.

Sommige ouders willen dat kinderen zichzelf ook een beetje kunnen vermaken en krijgen dat ook voor elkaar. Moeder vertelt dat Bart van 5 jaar en Eva van 3 jaar vaak in alle rust een uur samen kunnen spelen in een fantasiespel. Moeder leest dan de krant en drinkt haar thee, terwijl ze wel ziet wat er gebeurt in het spel tussen de kinderen. Daar kan ze trots op zijn. Na een uur biedt ze hun iets te drinken aan en ze merkt dat de kinderen dat rustig kunnen ontvangen.

Dit is een mooi voorbeeld, echt gebeurd. Toch is trots uiteindelijk dun ijs.

Sommige ouders gaan best ver in hun trots. Zo ver, dat ze het onacceptabele gedrag van hun kind fantastisch vinden en zich enorm ergeren aan mensen die er wat van menen te moeten zeggen.

Of zo ver dat ze iets heel gewoons van het kind tot heel bijzonder verheffen. Bijvoorbeeld als hun kind opa en oma groet bij het komen en gaan. ‘Nou, zo geweldig! Wat heb je dat lief gedaan, geweldig hoor.’

Vader is trots op zijn Emma van 8 jaar. Ze is enig kind en de ouders hebben lang moeten wachten op haar. Hij heeft zich altijd ingezet om er voor haar te zijn en om dingen samen te doen met haar. Ook nam hij haar weleens mee naar zijn werk en hij vond het jammer dat zijn collega's haar niet zoveel aandacht gaven. Het was moeilijk voor hem toen zij naar school ging en zij van alles meemaakte waar hij niet bij was. Als ze weer thuiskwam vroeg hij altijd vol belangstelling wat

ze allemaal gedaan had, maar Emma kon daar eigenlijk nooit goed antwoord op geven. Dat heeft hem bevreemd, want ze is toch een slim meisje. Hij knuffelt haar veel en zegt dat ze altijd zijn lieve kleine dochter zal blijven en dat hij heel veel van haar houdt. Tegen hem zegt ze vaak: 'Ik hoor bij jou, hè?' Hij merkt niet dat het voor Emma moeilijk is om wat zelfstandiger en autonomer te worden en op haar eigen voeten te gaan staan. Hij heeft gehoord van de juffrouw op school dat Emma wat stagneert in haar ontwikkeling en ook op sociaal gebied niet veel aansluiting heeft in de klas.

Natuurlijk is er ook een kleine kans dat dit kind mij teleurstelt dat ik niet trots ben op hem, maar me een beetje voor hem schaam. Ouders zullen dat niet zo gauw aan zichzelf toegeven. Maar het is een van de redenen dat ze hulp zoeken voor hun kind. Eigenlijk voor zichzelf dus. Het kan zijn dat de nieuwkomer het leven van zijn ouders grondig in de war stuurt. Gebroken nachten, onvoorspelbaar gedrag, ziektes en ongemakken willen het gevoel van trots nog weleens op de proef stellen.

Zamira is 7 jaar. Ze was al heel jong zindelijk, maar de laatste twee jaar heeft ze regelmatig natte broeken overdag. Kinderen op school komen weleens naar haar moeder toe om te zeggen dat Zamira weer in haar broek heeft geplast. Zamira maakt zich daar ogenschijnlijk niet zo druk over, maar moeder schaamt zich; ze gaat druk uitoefenen op Zamira om regelmatig op de wc te plassen. Dat is zonder succes, met als gevolg dat moeder er nog meer nadruk op legt bij Zamira dat ze zindelijk moet worden. Maar ook dat geeft niet het gewenste resultaat. Moeder voelt zich steeds machtelozer. Op het schoolplein durft ze niet meer te komen, omdat ze het gevoel heeft dat ze gefaald heeft in de opvoeding van Zamira. Ze denkt dat de andere ouders en de juf van Zamira dat ook vinden. Bovendien wordt Zamira steeds minder gevraagd om te komen spelen, hetgeen moeder verdriet doet.

Wij denken dat alle ouders moeten leren naar hun trots te kijken. Ze kunnen zich gaan realiseren dat trots een prima tegenwicht is tegen de vrijheidsbeperking. Maar als die reden wegvalt is trots ineens dun ijs. Als je erdoorheen zakt ligt de schaamte dichtbij. Of zelfs ergernis.

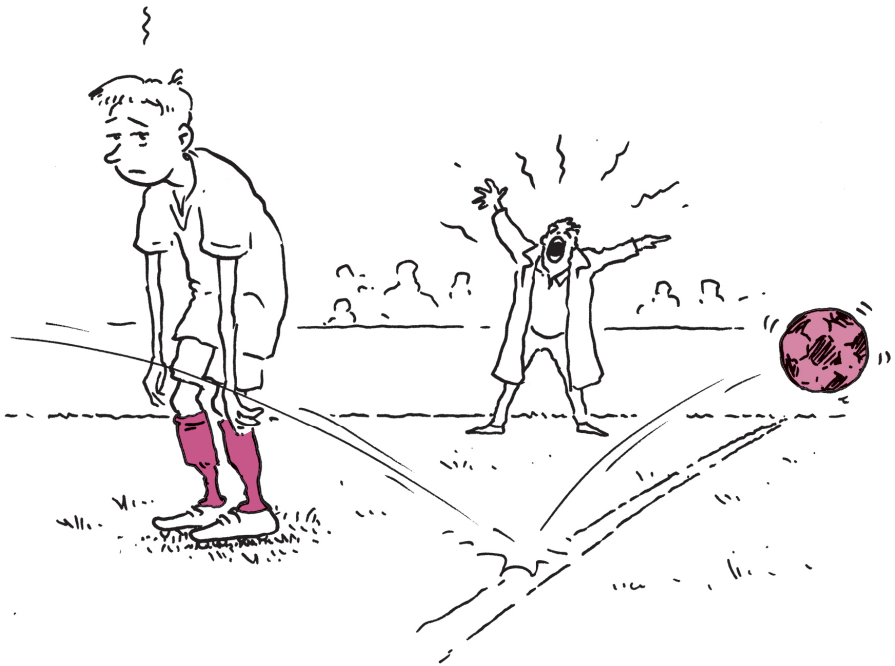
'WAT MIJ NIET GELUKT IS, GAAT MIJN KIND VOOR ELKAAR KRIJGEN'

We kennen de verhalen van honderd jaar geleden. Een enkel kind uit een arm gezin werd door de hoofdmeester ontdekt. Dan kreeg het de mogelijkheid om door te leren of, in katholieke gezinnen, kon de oudste zoon naar het seminarie. Voor hem was de toekomst veiliggesteld. Hij kon doen wat zijn ouders niet konden. Je kunt denken dat deze reden om een kind te hebben achterhaald is. Ieder kind krijgt toch de onderwijs- en opleidingsmogelijkheden die bij hem passen!

De moderne redenen om je eigen niet-bereikte doel door je kind verwezenlijkt te willen zien, liggen op een ander vlak dan toen. Iedereen heeft wel iets waarin hij/zij gefaald heeft, mislukt is. Misschien is het de zelfverzekerdheid, het gemak in de sociale omgang of een gevoel van erbij horen. Misschien gaat het over een sportieve prestatie, iets voorstellen op het gebied van kunst en cultuur of gewoon een goed inkomen.

.....

Vader is een sporter, en ook nog heel sociaal in de sportkantine. Zijn zoon Benjamin van 9 jaar zit op voetballen. Vader gaat altijd mee naar het voetbalveld als hij moet spelen. Benjamin is niet zo getalenteerd met sporten. Vader vindt dat heel moeilijk, want hij kreeg van zijn ouders niet de gelegenheid om zijn talent te ontwikkelen. Na afloop van de wedstrijd spreekt hij met Benjamin door wat hij beter had kunnen doen in de wedstrijd. Die heeft tegen zijn moeder gezegd dat hij van voetbal af wil. Op de laatste voetbaltraining is hij aan de kant blijven staan. Toen vader het hoorde heeft hij 's avonds zijn zoon uitgemaakt voor slappeling, waarop Benjamin de kamer uit gerend is.

Er is niets tegen dat je kind op een bepaald vlak beter presteert dan jij ooit hebt gedaan. Er is ook niets tegen om je kind te stimuleren om te presteren. Maar als jouw extra inspanning het tegenwicht moet vormen voor de vrijheidsbeperking die het kind je aandoet, blijkt ook dit dun ijs te zijn.

Wij vinden dat je kind recht heeft op een serieus zelfonderzoek van zijn ouders op dit terrein. Je zou je kunnen afvragen, misschien elk jaar een keer, hoe vaak je gedacht hebt: hij doet het tenminste beter/handiger/snelser/mooier dan ik destijds. Of: hij doet het verdorie net zo onhandig en klunzig als ik destijds.

Wij denken dat je kind recht heeft op zijn eigen verwachtingen en teleurstellingen en dat die van jou, als ouder, daar niet bij helpen.

Moet je dan helemaal geen verwachtingen hebben ten aanzien van de ontwikkelingen van je kind? Moet je alles zo veel mogelijk op zijn beloop laten, zodat je het kind niet met jouw verwachtingen

Hoofdstuk II Bijzondere kinderen

Waarom hebben wij DIT kind?

Zouden er ouders bestaan die nooit denken: waarom heb ik dit kind? Achter het behang plakken, de deur uitzetten, dat soort gevoelens. De ouders die bij ons voor begeleiding komen, kennen dat gevoel allemaal. Alle kinderen eten gewoon hun bordje leeg, zijn gehoorzaam, slapen 's nachts, spelen gezellig en noem maar op! Waarom is dit onrustige, ongehoorzame, ongezellige, nachtbrakende kind bij ons geboren en niet bij de burens?

Een kind confronteert je nu eenmaal met onverwachte uitdagingen, daar heb je van tevoren niet voor gekozen. Het is een verrassingspakket, dat zich in de loop der jaren uitpakt en een bijzonder appèl op jou doet.

Daarover gaat dit hoofdstuk. Over de vraag waarom *dít* kind bij *jóú* is geboren. Vooropgesteld: je bent geen ontaarde moeder of vader als je je dat weleens afvraagt. Integendeel, het is een oprechte vraag die ten diepste te maken heeft met de lotsverbondenheid van jou met je kind. De vraag gaat dus over het lot en daar kunnen we niet lichtvaardig over denken. Er wordt wel gezegd dat een kind zijn ouders uitzoekt. Die opvatting hebben wij ook. Dat kan opgevat worden als een doodoener. Zo van: wees nu maar dankbaar, je moet niet zeuren, want het kind heeft jou niet voor niets uitgekozen. Dat kan ook zo opgevat worden, alsof het een eenzijdig besluit van het kind was. Ons inziens kan het zo niet zijn.

Wij denken dat je andersom moet redeneren, namelijk vanuit de vraag: wat vraagt dit kind van mij, heb ik dat al in huis en wat moet ik nog bijleren? In de loop van de jaren met momenten van vertwijfeling en vreugde ga je waarschijnlijk ontdekken dat je onlosmakelijk met dit kind verbonden bent. Misschien was je al verbonden voordat het bij je kwam. In elk geval zijn jullie vanaf nu

‘voor eeuwig’ bij elkaar. De kans is groot dat dit kind jou heel veel brengt. Logisch dat je van een kind met boze buien iets anders leert dan van een kind met ADHD-gedrag.

We hebben gemerkt dat er algemene thema’s zijn, uitdagingen waar ouders voor komen te staan. Het helpt als je zo’n uitdaging herkent. Dan weet je waar je aan werkt. Het maakt je werk objectiever, nuchterder. Dat is een mooi medicijn tegen de onmacht en het gevoel overvraagd te zijn.

A – Ontwikkelingsachterstand

Sven van 5 jaar heeft een vertraagde ontwikkeling. Hij is stevig, observerend en hij komt niet gemakkelijk in beweging. Zijn voorkeurshouding is in kleermakerszit observeren, of commanderen. Het in beweging komen vraagt veel tijd en inventiviteit omdat het niet eenvoudig is om zijn interesse in een handeling om te zetten. Grote, stevige prikkels en geluiden zorgen ervoor dat hij iets gaat ondernemen. Als hij dat wel gaat doen, blijkt hoe sterk Sven is. Het is voor de ouders niet gemakkelijk om dit te bewerkstelligen en hem in de stroom mee te nemen, en om met zijn ‘nee’ om te gaan. Toch leren de ouders in de ouderbegeleiding om op hem aan te sluiten, het geduld op te brengen en hem steeds aan de hand mee te nemen. Het resultaat is dat Sven zich heel langzaam kan laten aanspreken, waardoor hij gemakkelijker kan voegen en meebewegen.

Als je kind zich niet volgens de boekjes ontwikkelt, verandert je opvoedperspectief. Misschien een beetje, misschien grondig. Je zult iets moeten doen met je eigen verwachtingspatroon, met je teleurstelling. Je zult moeten leven met vragen en onduidelijkheden. Zal zij/hij ooit zelfstandig kunnen wonen, een relatie onderhouden, een gezin stichten, iets nuttigs kunnen doen voor de maatschappij? Iedere ouder kent deze vragen. In onze maatschappij is het een voordeel als je slim, bijdehand en ondernemend bent. Als je kind dat

allemaal niet is, zul je op zoek moeten naar een ander doel, een andere zin van het bestaan, voor jou en je kind. Het helpt vaak om oplettend te worden voor dat wat het kind in zijn omgeving teweegbrengt. Een kind met een ontwikkelingsachterstand krijgt als vanzelf een kring mensen om zich heen. Dat kunnen hulpverleners zijn of familieleden. Of oppassen, leerkrachten, toevallige mensen die je niet ontmoet zou hebben als dit kind niet bij jou woonde. Je kunt je afvragen: wat zijn dit voor mensen, wie vormen de kring? Wie 'vonken' op je kind? De volgende vragen kunnen zijn: wat komen die mensen brengen en wat ontwikkelen ze aan de ontmoeting met jouw kind? Als je je dat af en toe afvraagt, kom je misschien tot de ontdekking dat je je blik niet alleen naar het centrum, naar je kind moet richten, maar ook naar de periferie, de betrokkenen. Als je er oog voor krijgt wat al deze mensen in zichzelf ontwikkelen, kun je een vermoeden krijgen van dat wat je kind komt brengen. Wat je intussen als ouder leert, is dat jij en je gezin niet de uitsluitende groeizame omgeving kunnen vormen voor je kind, maar dat die kring groter kan en moet zijn.

.....

Steeds duidelijker wordt dat Benthe van 10 jaar niet mee kan komen in het gezin. Ze plast 's nachts nog in haar bed, op school zit ze veel te dromen, in de pauze kan ze zich niet mengen in het spel van andere kinderen, ze speelt thuis steeds hetzelfde spel met haar poppen en wordt boos als haar zusje van 8 jaar daarop inbreekt. De ouders merken dat ze in toenemende mate hun omhulling en steun nodig heeft om het leven overzichtelijk en begrijpelijk te maken, zodat ze een beetje kan voegen in datgene wat er van haar gevraagd wordt in het dagelijks leven. Dat betekent dat ze meer vraagt dan haar zus. De ouders praten een paar keer per week over de samenwerking die er tussen hen nodig is zodat ze niet blijven hangen in geklaag over hoe zwaar het is voor ze. Hierdoor krijgen ze ieder zicht op wat ze kunnen bieden in deze extra zorg naast hun werk en wat niet. Ze vragen de buurvrouw of Benthe daar twee keer in de week mag zijn, met name aan het eind van de middag en ze zoeken iemand die buitenshuis een middag iets kan gaan doen met hun andere dochter. Elke maand evalueren de ouders of dit de goede weg is en of ze het zo wel aankunnen.

Wat je ook ontdekt, is dat je beschikbaarheid anders is dan bij andere ouders en hun kinderen. Of anders dan bij je eigen andere kinderen. Omdat ouderschap nu eenmaal betekent dat je je kind dient te verzorgen, wat het zelf nog niet kan, blijf je met dit kind langer verbonden in een verzorgende rol. Je leert invoelen en aanvoelen wat genoeg, te weinig en te veel is voor dit kind, omdat hij het zelf niet zo duidelijk kan aangeven. Op dat gebied zit dan ook een grote opgave. Hoe gemakkelijk is het om met dit kind, als ware het blijvend een peutertje, een twee-eenheid te vormen? Hoe lastig is het om op gepaste afstand te geraken als je kind groter wordt? Als het wél in de schoolleeftijd en in de puberteit komt, maar niet zonder jou kan?! In deze tweestrijd helpt het als er, zoals eerder genoemd, een kring vertrouwde mensen is met wie dit kind een eigen band heeft opgebouwd. Dat maakt dat je je 'onmisbaarheid' kunt relativeren.

.....

Joachim is 15 jaar. Hij kan moeilijk meekomen op school en heeft nooit vrienden. Hij wil altijd maar gamen en kan explosief reageren als hij iets moet doen. Hij zit veel op zijn kamer waar de ouders eigenlijk niet binnen mogen komen. Zijn ouders maken zich zorgen, hetgeen Joachim natuurlijk weer aanvoelt. De ouders beslissen om voor hem een opvang te zoeken voor om het andere weekend, zodat hij met andere kinderen op een zorgboerderij kan zijn. Daar krijgt hij een goede verstandhouding met een begeleider, die door de ouders goed is ingepreparaat. Op school wordt er iemand speciaal voor hem geregeld, die hem elke dag even aanspreekt en huiswerk met hem doet. Een oom wil graag om het andere weekend een aantal uren met hem wandelen. Zo worden de ouders ontlast en kan Joachim langzaam zijn wereld uitbreiden met andere mensen dan zijn ouders.

.....

B – Lichamelijke beperking

Wat hierboven is beschreven voor ouders met een kind met een ontwikkelingsachterstand geldt in zekere zin ook voor ouders met een kind met een lichamelijke beperking. En toch is het ook heel anders. Een lichamelijke beperking is meestal direct zichtbaar. Familieleden en andere omstanders reageren er direct op. Over het algemeen zullen ze ook gemakkelijk rekening houden met de beperking van je kind. Bij kinderen met een ontwikkelingsachterstand ligt dat vaak moeilijker. Het maakt uiteraard veel uit of de lichamelijke beperking gelegen is in het zintuiglijke gebied, in het motorische gebied of in het lichamenlijk functioneren. We zullen een aantal voorbeelden uitwerken.

B.1 – ZINTUIGLIJKE BEPERKING

Ashrouf is 8 jaar. Hij is slechthorend, aan beide kanten zijn z'n trommelvlieszen beschadigd. Hij heeft een aantal keren per jaar oorontsteking. Soms is hij erg onbereikbaar, maar de ouders vragen zich ook af of hij wel wil luisteren. Hij roept irritatie op bij de ouders, die steeds op zoek zijn naar manieren om hem te enthousiasmeren voor dingen en om hem op te voeden. Dat lukt regelmatig niet en er zijn veel escalaties. Het heeft zijn ouders geholpen om zijn gedrag niet als onwil te zien, maar als een gevolg van de auditieve beperking. Ze zijn op zoek gegaan naar andere manieren om hem te bereiken, die meer bij Ashrouf en zijn auditieve beperking aansluiten. Daardoor is er ontspanning gekomen bij de ouders, en bij Ashrouf.

Slechthorendheid en slechtziendheid zijn misschien de meest voorkomende beperkingen. Ze hebben te maken met de twee belangrijke werkvelden van de zintuigen: de wereld van het oor: het gehoorveld en de wereld van het oog: het gezichtsveld. Er is een derde werkveld: dat van de tast. Dat is de wereld die overblijft als we onze oren en ogen niet kunnen gebruiken. Het is belangrijk om die ook mee te nemen in het onderwerp zintuiglijke beperking.

Hoewel ze alle drie zintuiglijke werkvelden betreffen, ontsluiten ze zeer verschillende kwaliteiten. Kort gezegd ziet het er als volgt uit:

Het **gezichtsveld** vormt onze verhouding tot de **geschapen wereld**. Dat is de wereld zoals die zich nu eenmaal aan ons voordoet als we onze ogen kunnen gebruiken. Het belang ervan is eenvoudig vast te stellen als je in een pikdonkere kamer binnenstapt en dan het licht aandoet.

Het **gehoorveld** stelt ons in staat contact te maken met de **scheppende wereld**. Het is bij uitstek de wereld waarin we kennis maken met het ontstaan en vergaan. Als we in een concert zijn, maken we deel uit van de 'zeggingskracht' (wat een mooi woord!) van de muziek en de componist. Hetzelfde geldt voor een goed gesprek.

Het **tastveld** maakt dat we ons op elk moment bewust kunnen zijn van onze lichamelijke binnenwereld en de feitelijke buitenwereld. Het informeert ons over onze actuele verhouding ten opzichte van de zintuiglijke, **geschapen wereld**.¹ Je hebt vast weleens een 'slapend been' of een 'slapende arm' gehad. Dan weet je wat de tast voor je betekent als die niet slaapt.

¹ Meer over dit onderwerp in *De eerste zeven jaar*. Zie literatuurlijst.

In alle drie werkvelden werken het verleden, de toekomst en het heden. Maar ze hebben alle drie wel een speciale verwantschap. Het gezichtsveld met het verleden, het gehoorveld met de toekomst en het tastveld met het nu. Dat heeft belangrijke consequenties voor de ouder die een slechtziend, slechthorend of een slecht tastend kind moet opvoeden.

Bas van 6 jaar had bij de geboorte een moeilijke start. Hij was daarna onrustig en stotterde. Een jaar geleden bleek hij slecht te zien en kreeg hij een bril. Hij was heel blij, maar toen bleek ook hoe prikkelgevoelig hij is. Hij laat nu heel druk gedrag zien, knijpt zijn kleinere zusje en loopt haar omver. Hij doet dat zowel thuis als bij kinderen op de peuterspeelzaal. Zijn ouders realiseren zich dat zijn visuele beperking het hem zo moeilijk maakt. Ze blijven heel rustig, begrenzen hem, houden zijn wereld heel klein en voorspelbaar, zodat hij langzaam kan leren om de grotere wereld aan te kunnen.

Een slechtziend kind heeft het vaak moeilijk met het ‘landen’ in de feitelijke wereld, de wereld van de feiten. Als ouder zul je dat dus extra moeten verzorgen. Je zult stevig in je schoenen moeten staan om je kind te laten merken dat sommige dingen ‘nu eenmaal zo zijn’.

Een slechthorend kind heeft het er vaak moeilijk mee om een verhouding te vinden tot de zeggingskracht van ‘taal of teken’. De ouder van een slechthorend kind zal er dus alert op moeten zijn dat de achterliggende, onderliggende bedoeling van gesproken en geschreven woorden óók overkomt. Onze taal is niet alleen een instrument voor informatieoverdracht, maar vooral voor communicatie in het sociale gebied. Zowel de non-verbale communicatie als de expliciete bedoelingen dienen aandacht te krijgen, meer dan normaal.

Een kind kan ook ‘doof’ zijn in de tast. Slechttastend hebben we dat genoemd, om het tasten duidelijk te onderscheiden van het gevoel,

dat wat er in je omgaat. Meer en meer kinderen zijn beperkt in dat wat ze via de tastzin waarnemen. Bij onderzoek zijn ze dan bijvoorbeeld overgevoelig of ondergevoelig. Deze kinderen krijgen moeilijk een verhouding tot het moment, het heden, het nu. Ze blijven schuw en wijken terug voor het moment of ze springen juist over het nu heen, de toekomst in. De ouder van een slecht tastend kind heeft een grote opgave. Namelijk, om extra aandacht te besteden aan het in-het-moment-zijn. Voor de meeste ouders betekent dat: vertragen, de tijd nemen en extra stappen inbouwen.

B.2 – MOTORISCHE BEPERKING

Bij Sophie van 11 jaar is vlak na de geboorte een spierziekte geconstateerd. Ze wordt thuis volledig verzorgd door moeder: douchen, haren wassen, tandenpoetsen, aankleden, brood smeren. Ze kan op school tot een bepaalde grens wel meespelen, maar ze valt toch veel buiten de boot, haar evenwicht is wankel, ze kan kleine stukjes lopen en ze kan kort staan. Ook met de fijne motoriek heeft ze last van krachtbeperking; grotere, lichte voorwerpen kan ze wel vasthouden. Ze wil geen ergotherapie, want ze wil geen uitzondering zijn en wil niet geconfronteerd worden met haar beperkingen. Maar eigenlijk zou ze zelfstandiger kunnen zijn dan ze nu is. In dat geval zou moeder haar meer los kunnen laten. In de ouderbegeleiding hebben we het erover hoe moeder Sophie meer verantwoordelijk kan maken voor zichzelf. Moeder is blij met het advies, ze is opgelucht, want achteraf merkt ze dat ze zich vaak geclaimd gevoeld heeft door Sophie en daar kan ze nu een draai in aanbrengen.

Als je kind zich niet goed kan bewegen, bijvoorbeeld door spieren die te stijf zijn (spasme) of juist slap (hypotonie), als je kind snel vermoeid of onhandig is, treedt er ook een verstoorde verhouding op ten opzichte van de buitenwereld. Als een kind onbelemmerd zijn bewegingsmogelijkheden tot ontwikkeling brengt, levert hem dat het gevoel van vrijheid op. Als de bewegingsmogelijkheden

beperkt zijn, is dat een hindernis voor het ervaren van vrijheid. De zekerheid: ik kan gaan waarheen ik wil, resulteert in: ik ben een vrij, onafhankelijk mens. De opgave voor ouders van een kind met een motorische beperking ligt dus op het terrein van het **op-weg-zijn-naar-de-vrijheid**.

De nadruk ligt vaak op het gebruik van hulpmiddelen. De revalidatiearts, de ergotherapeut en de kinderfysiotherapeut kijken met je mee op welke manier je kind zijn bewegingsbeperking zo goed mogelijk kan compenseren. Dat is van groot belang. Want elk stukje bewegingsruimte die je kind verovert levert hem meer bewegingsvrijheid op.

Er is ook een andere, meer innerlijke route voor jou als ouder. Je hebt jouw vrijheid en autonomie niet alleen veroverd op grond van je bewegingsontwikkeling. Die heeft waarschijnlijk de basis gegeven. Daarna heb je jezelf verder ontwikkeld door weerstanden te overwinnen en door je vrijwillig (weer zo'n mooi woord!) in te zetten voor een ideaal. Als je kind met een lichamelijke beperking aan je merkt dat het mogelijk is om vrijheid te veroveren door weerstanden te overwinnen en door je voor een hoger doel in te zetten, gaat hij dat nabootsen. Dat gaat vanzelf!

B.3 – INTERN MILIEU

Zintuiglijke en motorische vaardigheden openen de buitenwereld. De voorwaarde voor dat alles is een gezond lichaam. Als je kind een hartafwijking heeft of een andere orgaanafwijking, als het te weinig energie heeft door een stofwisselingsprobleem of een nierfunctiestoornis, kortom bij elke beperking in het functioneren van de organen heb je er in de opvoeding een taak bij. Soms is die taak heel duidelijk. Er moet bijvoorbeeld altijd een rolstoel of speciale voeding mee. Of een uitje naar de dierentuin of een familiebezoek kan nooit langer dan een uur duren. Soms is de taak veel minder duidelijk. Als je kind op een onverwacht moment ineens benauwd kan worden of gaat spugen of heftige hoofdpijn krijgt, sta je als ouders voortdurend op scherp. Je gaat er rekening mee houden dat er altijd wat kan gebeuren.

In deze situatie heb je als ouder de zorg voor het lichamenlijk welbevinden van je kind. Dat geldt in mindere mate voor alle ouders, maar in dit geval moet je als ouder iets verzorgen wat 'de natuur' normaal gesproken doet. Dat vraagt veel van je, sommige ouders raken ervan uitgeput. De extra taak is dus niet alleen naar je kind toe, maar ook nog eens naar jezelf toe. Hoe zorg je ervoor dat je niet uitgeput raakt? Geen enkel mens kan alsmaar alert zijn. Je zult moeten organiseren dat je de zorg op momenten, dagdelen, weekenden kunt overdragen aan een ander.

Elk orgaan of orgaansysteem heeft dan ook nog eens een eigen uitdaging. Een kind met een hartafwijking vraagt iets anders dan een kind met een nierfunctiestoornis, stofwisselingsafwijking of een luchtwegprobleem. Op die specifieke verschillen kunnen we hier niet ingaan. Daarvoor is individuele raad nodig. Weet hebben van de aard van de beperking kan je als ouder helpen om je energie op het goede terrein in te zetten. En om hulp te vragen als je het zelf even niet meer in huis hebt.

C – Boze buien

Sinds een paar jaar worden in het Kindertherapeuticum steeds meer kinderen aangemeld met boze buien. Wat is dat toch, dat kinderen zo vreselijk boos kunnen worden? Is dat toegenomen of waren ze vroeger net zo driftig en explosief? Dat wil eigenlijk zeggen: waren we vroeger zelf net zo driftig en explosief? Of waren we vroeger beter opgevoed, zaten we ‘onder de plak’? Moeten we de boosheid van de moderne kinderen eigenlijk opvatten als een gunstig verschijnsel, een gevolg van de bevrijdingsbeweging van jonge kinderen? Kortom: we zijn ons vragen gaan stellen over de aard van het verschijnsel boosheid. We hebben vijf soorten boosheid gevonden. Alle boosheid moet in cultuur gebracht worden. De manier waarop is voor deze vijf soorten verschillend.

1. Boosheid uit de vitale drift
2. Boosheid uit ontlading
3. Boosheid uit frustratie
4. Boosheid als slechte gewoonte
5. Boosheid uit verontwaardiging

BOOSHEID UIT DE VITALE DRIFT

Als een baby goed kwaad is, doet hij dat met zijn hele lijf. Hij wordt rood, blauw, gaat zweten, wordt warm en zet een keel op. Zo'n kind is niet boos, **die is boosheid**. Een gezonde zuigeling is af en toe flink nijdig, zijn stofwisseling wordt actief, hij mobiliseert al zijn kracht. De aanleiding is soms gering, niet in verhouding tot het geweld dat er losbreekt. Soms ‘gaat het nergens over’, het is niet tegen